

Andishe.e.Taqrib.42 Vol. 17, No. 3, Autumn 2022 P. 68- 89	اندیشه تقریب ۴۲ سال هفدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱، پیاپی ۴۲ ص ۶۸- ۸۹
---	---

اندیشه ورزی در جهان اسلام برای دستیابی به صلح جهانی پایدار

سید محمود کمال آرا (زکریا)^۱

چکیده

صلح و آشتی یکی از واژه‌های دلنشین است که رسول گرامی اسلام ﷺ علیه‌السلام درگیری‌های متعدد با کفار و منافقین، آن را برای بشریت به ارمغان آورد. صلح خواهی بعنوان یک استراتژی مهم در روابط خارجی و بین‌المللی اسلام مطرح است و اهداف عالی صلح در خطوط کلی سیاست اسلام، بر منافع امت اسلامی استوار است. نویسنده در این نوشتار با ارائه راه‌کارها و شناسایی مصادیق صلح، بر آن است زمینه‌های اندیشیدن به صلح پایدار را مورد بررسی قرار دهد و این نگرش را تقویت نماید که مرزهای قراردادی کنونی در میان ملت‌ها با مرزبندی‌های اسلامی طبق تکلیف و تعریف دینی، متفاوت است. در این اندیشه به هیچ‌وجه توجه به ملیت، جنسیت و منطقه جغرافیایی ملاک نیست، بلکه توجه به مشکلات کنونی مسلمانان و کشورهای اسلامی به دلیل سیطره قدرت‌های غربی و سیاست‌مداران آن، مورد توجه بوده و به دنبال رویه‌هایی هستیم که می‌تواند نیل به صلح جهانی بر اساس بشردوستی و هم نوع پذیری را امکان پذیر نماید. این مقاله با اشاره به برخی دستاوردهای صلح‌مدار و فعالیت‌های بشر دوستانه نظیر «منطقه سفید»، نقش سازمان‌های بین‌المللی در صلح را بررسی، و پژوهشی جدید تحت عنوان اندیشه‌ورزی در جهان اسلام برای دستیابی به صلح پایدار، را مورد کاوش قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: امنیت، صلح، حقوق بین‌الملل، سلطه.

۱. بنیان‌گذار اندیشگاه ایران و سایر ملل؛ مؤلف کتاب یک‌صدگانه اندیشه و سیاست؛ روزنامه نگار آزاد؛ دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی؛ تلفن: ۰۰۹۸۹۱۹۸۳۴۱۷۸۲؛ mkamalara@yahoo.com

مقدمه

زمانی که جان هنری دونان^۱ در سال ۱۸۶۳ به نیت کمک به سربازان جنگ‌زده، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ را تأسیس کرد کسی فکر نمی‌کرد روزگاری جهان در جای جای خود از شکل جدید و پایداری از جنگ و خون‌ریزی فریاد زند. پدیده شوم داعش، هجوم مهاجران جنگ‌زده به کشورهای اطراف و اروپا و نیز شیوع بیماری ابولا از اتفاقات یک دهه اخیر است، لیکن در هزاره سوم میلادی و در حالی که برخی کشورها در صدد دست‌یابی به ربات‌های مادر و رقابت داده‌های ربات با انسان می‌باشند، جای تأسف است که سران اقوام و مللی دست به گریبان سلاح، خون‌ریزی و از بین بردن صدای مخالفین خود بر پایه خرافات و یا هر نوع اسناد مربوطه و مورد قبول ایشان می‌باشند تا اعتقادات و خط‌مشی خود را به هر قیمتی تثبیت کرده و به گوش جهانیان برسانند. در سال‌های فعالیت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در اقصی نقاط دنیا، انسان‌های بی‌شماری از خدمات کمیته و رشادت‌های نیروهای رسمی و داوطلب این نهاد بهره برده‌اند و از میزان خسارات و صدمات احتمالی جنگ و نزاع کاسته شده است. توسعه برنامه‌های کمیته و تقویت نمایندگی‌های آن در کشورهای هدف نشانه آینده‌نگری، وسعت عملیات و اشرافیت این کمیته بر کشورها و نیز مدیریت حوادث و بحران‌های مرتبط است. لیکن عدم وجود بستری مناسب به‌منظور تبادل اطلاعات و بررسی روزه‌های کاهش نزاع و جنگ، بیشتر اذهان منابع انسانی و مدیران کمیته را بر آن داشته است تا عمده تفکر خود را بر روی آمادگی و مقابله متمرکز کرده و کلیدی‌ترین خدمات کمیته بر روی این محور ختم شود. آمادگی پایدار هر ساختار توانمند و ضابطه‌مندی در گذر زمان در گرو اقدامات پیش‌گیرانه ایست که بر اساس آن، سازمان به یک آمادگی مناسبی برای کاهش آسیب‌ها و کنترل حادثه دست می‌یابد. در این مقاله تلاش شده است با بررسی خلاءهای سازمانی و محدودیت‌های جهانی، بررسی جامع همراه با طرح و برخی پیشنهادات جانبی، به دنبال پویایی کمیته و وسعت دهی بیش از پیش عملیات‌های تئوری

۱. ژان هنری دونان؛ زاده ۸ می ۱۸۲۸-درگذشته ۳۰ اکتبر ۱۹۱۰ یک تاجر و فعال اجتماعی سوئیسی بود. در طول یک سفر تجاری در ۱۸۵۹ او شاهد وقایع بعد از جنگ سولفرینو در ایتالیا بود. او خاطرات و دیدگاه‌های خویش را در کتاب خاطره‌ای از سولفرینو ثبت کرد. این کتاب الهام بخش آغاز کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در سال ۱۸۶۳ شد. قرارداد ژنو در ۱۸۶۴ بر پایه ی ایده ی دونان بود. در سال ۱۹۰۱، وی به همراه فردریک پسی اولین جایزه صلح نوبل را دریافت کرد.

و عملی آن در حوزه صلح پایدار باشیم. بنابراین عناوین ذیل با در نظر گرفتن گستره فعالیت کمیته و ظرفیت‌های بالقوه آن و نیز جوامع مدنی و دولتی پیشنهاد می‌شود.

اهداف مشخص تحقیق

مکانیسم‌های پاسخ‌گویی بشردوستانه، درآمدی بر اندیشه حقوقی بشردوستانه، ترویج احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه، کمک به دولت‌ها در انجام تعهدات حقوقیشان تشکیل جنبش منطقه سفید، تشکل‌های مردم‌نهاد، نقش رسانه صلیب سرخ در دست‌یابی به منطقه سفید، نقش آموزش و پژوهش جهانی در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، نقش ادیان، رهبران سیاسی و عرصه دیپلماتیک در حل بحران‌های جهانی و صلح پایدار و سفیران صلیب سرخ می‌باشد.

مکانیسم‌های پاسخ‌گویی بشردوستانه

فدراسیون بین‌المللی^۱ فعالیت جمعیت‌های ملی برای کمک به یک‌دیگر و نیز جذب کمک‌های بین‌المللی از دیگر منابع را از طریق سیستم‌های زیر هماهنگ می‌کند:

Disaster Relief Emergency Fund (DREF), Emergency Appeal(EA), Field^۲:

Assessment and Coordination Team (FACT), Emergency Response Unit (ERU)

که در شکل سنتی کشورها از طریق وضع قوانین و مقررات داخلی مربوطه، تأثیر قابل توجهی در ارتقاء بهره‌وری سازمان‌ها و انجمن‌های بشردوستانه علی‌الخصوص صلیب سرخ برای کمک به آسیب‌پذیرترین افراد در داخل یا فراتر از مرزهای خود دارند. فلسفه این موضوع نیز وجود

۱. فدراسیون بین‌المللی سازمانی است که برپایه هفت اصل بنیادین نهضت تشکیل گردیده و وظیفه اصلی آن یاری‌رسانی به آسیب‌پذیرترین افراد به هنگام سوانح می‌باشد. این سازمان در سال ۱۹۱۹ در شهر پاریس پس از پایان جنگ جهانی اول تحت عنوان لیگ جمعیت‌های صلیب سرخ تأسیس گردید. جمعیت‌های مؤسس فدراسیون ۵ جمعیت بریتانیا، فرانسه، ایتالیا، ژاپن و ایالات متحده آمریکا بودند. لیگ جمعیت‌های صلیب سرخ در سال ۱۹۸۳ به لیگ جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر و در نهایت در سال ۱۹۹۱ به فدراسیون بین‌المللی جمعیت‌های صلیب سرخ و هلال احمر تغییر نام داد. فدراسیون بین‌المللی هم‌اکنون متشکل از ۱۹۲ جمعیت ملی است که وظیفه هدایت و هماهنگ‌سازی کمک‌رسانی جهانی به قربانیان سوانح طبیعی و تکنولوژیک، پناهندگان و آسیب‌دیدگان در مواقع اضطراری را برعهده دارند. این سازمان هماهنگی میان فعالیت‌های جمعیت‌های ملی را در سرلوحه کار خود قرار داده و تلاش می‌نماید تا توان آن‌ها را در اجرای برنامه‌های بشردوستانه‌شان تقویت نماید. در حال حاضر این سازمان بزرگترین سازمان بشردوستانه جهان است که دبیرخانه آن در ژنو واقع می‌باشد.

۲. صندوق امداد اضطراری بلایا (DREF) درخواست تجدیدنظر اضطراری (EA) ارزیابی میدانی و تیم هماهنگی (FACT) واحد واکنش اضطراری (ERU)

سازمان‌های بشردوستانه به عنوان بازوی کمکی دولت‌ها در پاسخ‌گویی به نیازهای شهروندان در زمان بروز بحران می‌باشد. مکانیسم‌های پاسخ‌گویی بشردوستانه هر ساله ده‌ها میلیون نفر از مردم را در بحران‌های سراسر جهان نجات داده و از آن‌ها محافظت می‌کند. مداخله‌های آن‌ها به موقع و موثرتر از گذشته است، اما اقدام‌های بشردوستانه همیشه به همان شکلی که باید نیست و نیازها به طور متوازن مرتفع نمی‌شوند. افزایش سطح آسیب‌پذیری‌های فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی در سراسر جهان شکاف عمیق و خطرناکی بین نیازهای ناشی از وقوع بحران‌ها و حوادث و اثربخشی پاسخ‌گویی ایجاد کرده است. یکی از مهمترین چالش‌های اقدامات بشردوستانه، تامین منابع و بودجه مورد نیاز برای اجرای عملیات مورد نظر است. برای افزایش مناطق پوششی آسیب دیده از حوادث، مکانیسم‌های بشردوستانه، باید فراتر از مدل‌های سنتی تامین منابع و بودجه - که هم‌اکنون در مواجهه با بحران‌های پیچیده و طولانی ناکافی است - پیش‌بینی شوند. در این مجال کارسازی شیوه‌های نوآورانه بخش خصوصی و رویکردهای مورد نیاز اقدامات پیشنهادی به کمیته بین‌المللی صلیب سرخ بیان می‌گردد. (محقق، ۱۳۹۹، ص ۴)

در این راستا دبیرکل سازمان ملل متحد در جلسه ۱۸ سپتامبر ۲۰۱۷ نیویورک، هنگام ارائه استراتژی خود در خصوص حمایت از تامین مالی جهت نیل به اهداف توسعه پایدار، کمک به کشورها را برای مشارکت‌های مالی نوآورانه و استفاده بهتر از منابع، ایجاد شرایط جذب، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را خاطر عنوان کرد. (همان).

«کمیته بین‌المللی صلیب سرخ» به عنوان ضامن و نگهبان حقوق بین‌الملل می‌باشد و «محتوای حقوق بین‌المللی بشردوستانه عرفی» به طور مشخص مطالعه‌ای است که توسط همین کمیته از سال ۱۹۹۶ در قواعد عرفی حقوق بین‌الملل بشردوستانه انجام شده است. مأموریت این کمیته برای اجرای حقوق بشردوستانه در قواعد عرفی حقوق بین‌الملل بشردوستانه علاوه بر کنوانسیون‌های ژنو و پروتکل‌های ضمیمه آن، وضع شده است ولی به هیچ وجه تعریفی از این‌گونه درگیری‌های با اهمیت نشده و تنها حاوی چند قاعده مهم‌اند. (هنکر، ۱۳۸۵، ص ۱۸۹-۲۰۲)

درآمدی بر اندیشه حقوقی بشردوستانه

حقوق بین‌الملل بشر دوستانه تاریخی‌ترین و قدیمی‌ترین بخش حقوق بین‌الملل است. بنابراین شکل‌گیری آن به صورت امروزی متأثر از وقایع و رویدادهای تاریخی است و بدنبال پیدایش جوامع اولیه و شکل‌گیری روابط دوستانه میان آن‌ها، روابط خصمانه نیز به دلیل تبعیض

و بی‌عدالتی و استقلال‌طلبی ملت‌ها موجودیت پیدا کرد. قرن ۱۲، می‌تواند به آسانی شاهد فقدان فاجعه‌آمیز قواعد حقوق بشر دوستانه باشد؛ تا حدی ناشی از این دیدگاه که اغلب نزاع‌ها از نوع بین‌الدولی کلاسیک نیستند، لذا اجرای حقوق مزبور را بی‌وجه می‌کند، ابزارها و شیوه‌های جدید خطرناک رزم، منازعه‌های ایدئولوژیک و اشاعه گسترده‌تر تسلیحات، به سادگی می‌تواند حاکی از فاجعه و مصیبت باشد. اراده سیاسی می‌تواند از چنین سناریویی جلوگیری کند، اما انجام چنین کاری مقتضی تمایل به اشتیاق در عدول از شیوه معمول اندیشیدن درباره این مسائل است. (لوئیس دوسوالد بک، ۱۳۸۰، ص ۱۲۵-۱۴۸) از این رو قواعد عرفی نقش مهمی در تعیین محتوای حقوق بین‌المللی بشردوستانه بازی می‌کنند و قادر به رفع خلأ موجود در حقوق معاهده‌ای می‌باشند. قواعد عرفی بشردوستانه بین‌المللی در موارد عدیده مورد توجه قرار گرفته‌اند که از آن جمله می‌توان به رویه قضائی دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق^۱، اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی اشاره کرد. نظر به اهمیت این قواعد، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به عنوان ضامن و نگاهبان حقوق بین‌الملل بشردوستانه اقدام به مطالعه‌ای گسترده در این باب کرد. (هنکر، ۱۳۸۵، ص ۱۸۹-۲۰۲). رابطه میان حقوق بشر و حقوق بشردوستانه و حمایت از پناهندگان که در سال‌های اخیر شاهد تدریجی مرز بین این دو هستیم، یکی از موضوع‌های مهم نظری است که توجه متخصصان حقوق بین‌الملل و سازمان‌های بین‌المللی را به خود مشغول داشته است. نظام حقوقی بین‌المللی، روش‌های معینی برای برخورد با قربانیان در شرایط خاص به وجود آورده است. (خضری، ۱۳۸۶، ص ۲۰۷-۲۳۴). پس نتیجه‌ای که می‌توان گرفت این است که آن دسته از حقوقی را که حقوق بشر به بشردوستانه بر حمایت بین‌المللی از حقوق بشر را به ویژه در شرایط ناآرامی‌ها و تنش‌های Declaration of Mininum

۱. دادگاه بین‌المللی تعقیب مسئولان نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشردوستانه در خاک یوگسلاوی سابق از ابتدای ۱۹۹۱ یا دیوان بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق (ICTY)، از ارکان فرعی شورای امنیت سازمان ملل متحد است که برای تعقیب و مجازات عاملانی که در جریان جنگ‌های صورت گرفته در خاک یوگسلاوی سابق، به شدت و در ابعاد وسیع ابتدایی‌ترین حقوق بشری افراد را نقض کردند، ایجاد گردید. اساسنامه این دادگاه، پس از تصویب قطعنامه ۸۲۷ شورای امنیت، در ۲۵ مه ۱۹۹۳ مورد تصویب قرار گرفت. دادگاه بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق یک دادگاه موقتی و منطقه‌ای است و مقر آن در شهر لاهه، هلند قرار دارد. این دادگاه بر اساس صلاحیت خود می‌تواند این ۴ دسته از جرائم، نقض شدید کنوانسیون‌های ژنو، نقض قوانین یا رسوم جنگ، کشتار دسته جمعی و جنایات علیه بشریت را تحت تعقیب قرار دهد. بیش‌ترین شدت مجازات افراد محکوم شده در این دادگاه حبس ابد است.

Humanitarian Standards of Turku Declaration^۱ حقوق بشر تلقی گردد که در شرایط منازعه مسلحانه مورد حمایت قرار می‌گیرند. وظیفه اصلی کمیساریای عالی پناهندگان حمایت موقت از قربانیان درگیری‌های مسلحانه در چارچوب عملیات بشردوستانه می‌باشد، بدون توجه به یکسانی هدف آن‌ها به تلافی محتوی و تفسیر در اعمال این حقوق منجر شده است.» (همان).

برای جمع‌بندی این بخش باید گفت که حقوق بشردوستانه بین‌المللی یکی از مهم‌ترین شاخه‌های دانش گسترده حقوق است که کوشش دارد تا اگر به رغم تلاش‌های پیش‌گیرانه، مخاصمه مسلحانه‌ای آغاز شد، آن را هر چه محدودتر سازد، از آثار مخربش بکاهد و تابع مقررات کند. از این رو و با تعاریفی که از حقوق بشردوستانه بین‌المللی شد، تبیین دیدگاه‌های ادیان، به ویژه اسلام به عنوان یکی از مهم‌ترین ادیان جهان معاصر، که متأسفانه گاه حتی از سوی پیروانش مورد کج فهمی و سوء تفسیر قرار گرفته است، اهمیت ویژه‌ای دارد. در بخشی از این مقاله تلاش شده تا ضمن ارائه پیشنهادات به منظور اجرای اندیشه‌های حقوقی و صلح مدار در جهت دستیابی به منطقه سفید، کمی هم با استناد به آیات و روایات، دیدگاه‌های اسلامی را درباره قواعد و مقررات حاکم در مخاصمات مسلحانه را ارایه کند.

با تمام این تعاریف و تفاسیر قرار است در این مقاله به روش‌های عملیاتی در اجرایی کردن اندیشه‌های بشردوستانه بپردازیم.

ترویج احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه

رسالت کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، حمایت از جان و کرامت قربانیان جنگ و دیگر شرایط خشونت‌آمیز، و کمک‌رسانی به آن‌ها می‌باشد. یکی از روش‌هایی که کمیته بین‌المللی صلیب سرخ این کار را از آن طریق انجام می‌دهد تضمین احترام برای حقوق مردم متأثر از جنگ است. این موضوع، یادآوری به مقام‌ها و سایرین درباره تعهداتی که در قبال حقوق بین‌المللی بشردوستانه و حقوق بشر بین‌الملل دارند را شامل می‌شود. تمامی کشورهای جهان کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو سال ۱۹۴۹^۲ را که از قربانیان جنگ حمایت می‌کنند، امضا

۱. اعلامیه حداقل استانداردهای بشردوستانه اعلامیه تورکو.

۲. یا پیمان ژنو، پیمانی است که بین کشورهای امضاکننده بسته شده است و پراهمیت‌ترین ماده حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. کنوانسیون ژنو مفادی را برای زمان جنگ وضع کرده است که از افرادی که دیگر در جنگ نیستند حفاظت و حمایت می‌کند. بنیان‌گذاری و گسترش کنوانسیون ژنو بر اساس تجربه‌هایی است که حکومت‌ها در دوران جنگ‌هایشان گرد آورده بودند.

کرده‌اند. دولت‌ها ملزم هستند که احترام به کنوانسیون‌ها را تضمین کرده و اطمینان یابند که این حقوق به طور فراگیر شناخته و فهمیده شده است.

جنبش منطقه سفید

وجود قلمروی عاری از جنگ و خشونت در جهان آرمانی دست نیافتنی بوده است. زندگی در امنیت و بدون تشنج‌های قومی، مذهبی، نژادی و سیاسی خواسته مشترک مردم دنیا است. مهاجرت و پناهندگی به کشورهای مختلف بیانگر وجود مرز بندی‌هایی است که مردمان را به این اقدام وا می‌دارد. گسترش مهاجرت و پناهندگی مشکلاتی را برای کشورهای پذیرنده و مهاجرین به وجود می‌آورد که به تبع آن ممکن است آرامش امنیتی محدوده‌های بی طرف را هم به خطر بیندازد. (مروت، ۱۳۹۰، ص ۸) پیدایش یک منطقه خود مختار و قاعده‌مند که متمرکز بر یک محدوده در هر قاره و یا در هر کشور و یا جهان بوده، بهانه اختلافات را برچیده و راه‌کار مناسبی برای جلوگیری از حملات و نزاع‌های معمول در جهان است. یک منطقه بدون مرز بدون قیاس‌های نژادی، قومی و مذهبی که اداره آن از محل دریافت مجازات پاک است. جنبش منطقه سفید راه‌کار حقوقی و بشر دوستانه‌ای است که اگر دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی نسبت به تشکیل و به رسمیت شمردن قوانین و موجودیت آن اهتمام بورزند، شاهد جنبه دیگری از جلوگیری شیوع جنگ و کاهش اقدامات خشونت آمیز خواهیم بود. (کمال آرا، ۱۳۹۹) تحقیقات نشان می‌دهد پدافند غیر عامل، عاملی پیش‌گیرنده برای تجاوز عوامل بیرونی است. این پدافند می‌تواند به اشکال مختلفی طراحی و مورد استفاده قرار گیرد. طراحی این پدافند می‌بایست بر اساس تحولات و تهدیدهای نو انجام پذیرد. مجازات به اصطلاح پاک زمینه مناسبی برای تحول در پرداخت غرامت توسط دولت‌ها است. جنگ طلبی و آتش افروزی‌ها هنگامی که با بازخورد و عامل بازدارنده‌ای مواجه نشوند به حرکت خود ادامه خواهند داد. اما زمانی که هزینه جنگ و ادامه آن به‌طور یک خواسته جهانی متوجه دولت و سیاست‌مداران باشد و آنان را بدهکار مناطق سفید نماید، طبیعتاً از شدت آن کاسته شده و با ریشه‌کن می‌شود. جنبش منطقه سفید با بهره‌گیری از جذب منابع مالی که بر اساس هر گونه عملیات متخاصمانه و جنگ طلبانه (مجازات‌های پاک)، بخشی از کسورات مالیاتی کارکنان نظامی، خرید و فروش

تسلیمات نظامی به صورت خود گردان تشکیل و به حیات خود ادامه می‌دهد. در این جنبش که در ابتدا از یک نقطه در نقشه جهان آغاز و به نقاط زیادی انشعاب پیدا خواهد کرد، منشور صلح و آرمان‌های صلح طلبان به اجرا در می‌آید. منشوری که مورد خواسته مردم و از ادعاهای معمول دولتمردان است. افشاسازی و مجازات پاک برای متخاصمان و متجاوزان اعم از تأمین کالا، پول و ایجاد شغل از محورهای مطالباتی منطقه سفید در برابر جنگ طلبان است. پیاده کردن اجرا کردن توافقتنامه‌های تسهیلاتی برای مهاجران و پناهندگان در منطقه سفید از اتفاقات مورد انتظار جامعه جهانی است که می‌تواند در این مناطق به ثمر نشیند. (کمال‌آرا، ۱۳۹۹)

تشکل‌های مردم نهاد

قدرت با داشتن مردم است و داشتن جمعیت مردمی با آگاهی به وجود می‌آید. ارتقای آگاهی مردم و سوق آنان به تشکیل تشکل‌های مردم نهاد و غیر دولتی زمینه مناسبی برای از بین بردن بروکراسی اداری در کشورهای مختلف است. تشکل‌های مردم نهاد پدید آورنده ارتباط مستقیم مردم با کمیته می‌باشند. این تشکل‌ها می‌توانند در زمینه‌های دیپلماسی عمومی در صحنه نبرد، تأمین کالاهای مورد نیاز، تشکیل زنجیره اتحاد جهانی داوطلبین، فعالیت کنند. جمع‌آوری ایده‌های مردمی و همه‌پرسی‌های بی‌طرف، نظر سنجی از طریق شعب دفاتر کمیته در هر کشور در خصوص بحران سوریه، یمن، مهاجرین به اروپا، داعش، شیوع ابولا و در همین اواخر پدیده شوم کرونا، خط روشنی برای ورود مردم در بطن خواسته‌های ضد جنگ در جهان است. (کمال‌آرا، ۱۳۹۹). ایجاد کمپین برای ایده‌های مردمی بشر دوستانه و ضد جنگ، نشان مردمی بودن و غیر انتفاعی بودن کمیته و مجامع نظایر آن را افزایش داده و تصمیم رهبران سیاسی کشورها به پای مردمان آن کشور نوشته نخواهد شد. سیاست‌های متخاصمانه دولت‌های استکباری در پوشش تجمع‌ها و حمایت‌های مردمی بعضاً شکل می‌گیرد، که فرصت‌آفرینی این‌چنینی برای مردم، چالش جدیدی برای رهبران و حاکمان سیاسی در جهان خواهد بود. کمیته صلیب سرخ به‌عنوان مرجع مورد تأیید در سراسر دنیا، دست دوستی خود را می‌بایست به سوی مردم هر کشور دراز کرده و عرصه دیپلماتیک مردمی را به روی جهانیان

بگشاید. از این رو می‌توان از تشکل‌ها و انجمن‌های مردم‌نهاد یا انجمن‌های دوستی^۱ هر کشور که با کمیته به طور مستقیم همکاری می‌نمایند، رو نمایی کرد. به‌عنوان مثال انجمن ایرانی همکاری با صلیب سرخ «انجمن دوستی ایران و صلیب سرخ» ساختار جدیدی در همکاری‌های مستقیم مردمی با کمیته ایجاد می‌نماید.

نقش رسانه صلیب سرخ در دست‌یابی به منطقه سفید

امروزه رسانه‌های گروهی مدرن نقش مهمی در ساختار نظام اجتماعی ایفاء می‌کنند. بین آزادی بیان و آزادی اطلاعات متاثر از معیارهای حقوق بشر، ارتباطی درونی و متقابل وجود دارد. جامعه آزاد و عرصه عمومی، فارغ از سلطه و رابطه بین‌الذنهانی و اقتاعی، توانایی ایجاد و ابقای رسانه‌های گروهی آزاد را دارد که در واقع رکن اصلی حقوق بشر و معاهدات مربوط به آن می‌باشد. آزادی بیان لازمه تحقق حق‌های دیگر افراد است. بنابراین ارتباط عمیقی میان حقوق بشر و رسانه‌ها وجود دارد. صلح بدون اطلاع‌رسانی آزاد و شناخت و آزادی بیان، چنان‌که در منشور سازمان ملل و اسناد حقوق بشر ذکر شده است، محقق نمی‌شود. در جوامع مدرن آزادی بیان خود را در آزادی ارتباطات و آزادی رسانه‌های گروهی مجسم می‌سازد. (نواختی مقدم، ۱۳۸۸، ص ۲) یکی از پایه‌های کمک‌های نوع‌دوستانه و داوطلبانه، به دو متغیر اعتماد و اعتبار اجتماعی وابسته است. متغیرهایی که در بستر خود دربردارنده روابطی ساختاریافته و مبتنی بر یک تجربه تاریخی طولانی هستند که هزینه و منابع انسانی فراوانی برای ساخت و قوام آن صرف شده است. مددجویان و مددکاران تنها بر بستر امن و مطمئنی که اعتماد متقابل دو طرف تاروپود و اعتبار طرف عرضه‌کننده ضامن استحکام آن است، می‌توانند وارد روابطی از جنس نوع‌دوستی و بشردوستی شوند. عرضه و تقاضای کمک‌ها و اقدامات داوطلبانه، ماهیتی متفاوت از هرگونه داد و ستد و مراوده اقتصادی یا اجتماعی دیگر دارد. از یک‌سو سازمان‌ها و نهادهای

۱. انجمن‌های دوستی بازوهای سیاست خارجی هر کشوری هستند. دیپلماسی عمومی تعاریف مختلفی دارد، اما مهم‌ترین تعریفی که به زبان ساده می‌توان برای آن در نظر گرفت ارتباط مستقیم سازمان‌های مردمی با سازمانهای همسوی خود در فرامرزها در راستای اهداف ملی کشورها می‌باشد. به این صورت که سازمان‌های مردمی به عنوان بازوی اجرایی و مشورتی سازمان‌های دولتی در عرصه بین‌المللی فعالیت می‌کنند و از این رو است که ما در دو دهه گذشته شاهد توسعه و گسترش سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) در کشورهای جهان بخصوص کشورهای پیشرفته بوده‌ایم. برخلاف دهه‌های گذشته که روابط بین‌المللی براساس روابط دولت‌ها تعریف شده در شرایط فعلی این سازمان‌های مردمی هستند که بسترسازی روابط دولت‌ها را ایجاد می‌کنند.

پیشگام در امور داوطلبانه با تکیه بر شبکه‌ای از ظرفیت‌های سازمانی و مشارکت‌های داوطلبانه مردمی که از رهگذر اعتبار سازمانی و سابقه و برند آزموده شده آن‌ها حاصل شده، درهای مرادده‌ای انسان‌دوستانه را به روی نیازمندی‌ها باز گذاشته‌اند که در کنار رفع مهم‌ترین و اساسی‌ترین نیازهایشان، پاسداشت کرامت انسانی، شأن اجتماعی و منزلت و آبرومندی خود را طلب می‌کنند و انتظار دارند فارغ از پاسخ به این سوالات که هر رسانه و روزنامه‌نگاری باید در مواجهه با مشارکت‌های داوطلبانه مردم و نهادهای کمک‌رسان اجتماعی از خود بپرسد، توجه به این نکته ضروری است که در عصری که رسانه‌های اجتماعی و ابزارهای همراهی چون موبایل، امکان جلوگیری از تصویربرداری از رویدادها را سخت و تقریباً غیرممکن کرده‌اند، این رسالت منتشرکنندگان است که کرامت انسانی نیازمندان را پاس بدارند. از این رو، رسانه‌های جمعی به مثابه پل ارتباطی تاثیرگذار بر افکار عمومی و نهادهای اجتماعی و سیاسی نقش مهمی در فرآیند گفتمان سازی حقوق بشری ایفاء می‌کنند. بنابراین، از آن‌جا که رسانه‌ها بر مردم و نهادهای مختلف تاثیرگذارند مسئولیت دارند تا توسعه حقوق بشر را به عنوان وظیفه و تعهد تلقی کنند. درواقع، هرگونه محدودیت بر رسانه‌ها که برخلاف نظم، امنیت و اخلاق عمومی باشد، محدودیت بر حقوق بشر محسوب می‌شود. براین اساس، پرسش اساسی این پژوهش این است که میزان مسئولیت و نقش رسانه‌ها در جهت توسعه حقوق بشر تا چه اندازه‌ای می‌باشد. (کلکلی و رئیس شعار، ۱۳۹۸، مقدمه)

رسانه در هر عرصه‌ای، ظرفیت انقلابی وسیع دارد. بازتاب نظریه‌ها، بیان راهبردهای عملیاتی و سیاست‌های کلان، اعلام عملیات‌ها، موانع و پیروزی‌ها، همه و همه با وجود رسانه محقق خواهد شد. گستره آرمان‌ها، اهداف و اقدام اجرایی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ از پوشش مناسبی در بین مردم جهان بهره نمی‌برد. رسانه متخصص بر محور کمیته نقش مهمی در اطلاع رسانی و القای اهداف بشر دوستانه و دعوت مردم به مطالبه‌های ضد جنگ از دولت‌های خود خواهد داشت.

در این سال‌ها دعوت به صلح پایدار^۱ بر اساس رسانه مستقل و نقش فرهنگ در صلح نادیده گرفته شده است. ایجاد آگاهی با تشکیل تلویزیون، رادیو و کتابخانه فیزیکی و دیجیتال

۱. به وضعیتی گفته می‌شود که صلح برای همیشه در یک منطقه برقرار شده باشد. این مفهوم برای اولین بار در قرن هجدهم میلادی در مقاله‌ای با نام «طرح برای صلح پایدار» مطرح شد. صلح پایدار اثر بسزایی در سیاست و روابط بین‌الملل مدرن داشته است.

مخصوص کمیته از دیگر اقدام‌های پیشگیرانه‌ای است که در رویداد ترکیبی و جهانی صلیب سرخ به آن اشاره می‌شود. معرفی و سرودن سرود واحد کمیته صلیب سرخ هم از دیگر اقداماتی است که در رویداد ترکیبی و جهانی صلیب سرخ صورت می‌پذیرد و پیام واحد و مشترکی برای همگان در بر خواهد داشت. تشکیل شبکه سلولی و خبری (منابع) صلیب سرخ جهانی با شعار هر نفر یک خبرنگار صلیب سرخ دارای اهداف چندگانه‌ای است. مخابره شدن لحظه‌ای اقدامات جنگ طلبانه و خشونت‌ها و به‌طور کلی نزاع و درگیری، بیداری مردمی را می‌رساند. دولت‌ها با عنایت به این‌که اقدامات آنان ممکن است از چشم ناظرین در امان باشد گاهی تحرکاتی را انجام می‌دهند که این شبکه و خبرنگاران بی طرف، حلقه جنگ طلبی برای دولت‌ها را تنگ‌تر می‌نمایند. تشکیل شبکه سلولی و خبرنگاری کمیته صلیب سرخ به افزایش تعداد اعضای غیر عملیاتی این کمیته مساعدت کرده و نحوه عضوگیری و بهره‌مندی از اعضا را با تغییرات هدفمندی رو به رو می‌سازد. ادبیات حمایتی قربانی محور کمیته با در نظر گرفتن افکار عمومی و نشر آن الگوی مناسب تبلیغاتی و بازدارنده است.

نقش آموزش و پژوهش جهانی در کمیته بین‌المللی صلیب سرخ

آموزش و تربیت، عامل اجتناب ناپذیر در برقراری صلح است. تربیت کادر متخصص در هر کشور بنا به فعالیت‌های؛ مدنی، امدادی، سیاسی و پژوهشی کمیته، ساختار مستحکمی را در چشم‌انداز این سازمان مفروض می‌دارد. آکادمی صلیب سرخ در هر کشور ضمن آموزش به دانشجویان داوطلب، بدنه دانش‌آموخته صلح طلبی را به دولت‌ها و حکومت‌ها تزریق می‌نماید. پژوهش گسترده بین‌ادیانی و بین‌مذهبی از دیگر محورهای آموزشی در مراکز آکادمی صلیب سرخ در کشورهای است. (سید محمود کمال آرا، ۱۳۹۹)

توسعه حقوق بشر که به عنوان تعلیم، آموزش و اطلاع دهی به منظور ایجاد یک فرهنگ جهانی حقوق بشری تعریف می‌گردد و از طریق ابزارهای خاصی حاصل می‌شود در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای حقوق بشری جایگاه برجسته‌ای دارد به طوری که اکثر این اسناد به مقوله توسعه حقوق بشر برای همه مردم و تمام ملل پرداخته‌اند. (کلکلی و رئیس شعار، ۱۳۹۸، مقدمه)

استراتژی صلح در روابط خارجی اسلام

صلح خواهی به عنوان استراتژی مهم در روابط خارجی و بین‌المللی پیامبر اکرم ﷺ

است که آن حضرت به طور ویژه از سال ششم هجرت استراتژی صلح را جایگزین استراتژی جنگ کردند.

منظور از دیپلماسی در اسلام فعالیت‌هایی است که حضرت محمد ﷺ در جایگاه رئیس حکومت و نمایندگان و سفرای منتخب او در راه نیل به مقاصد و ادای وظایف سیاسی دولت اسلامی و تحقق بخشیدن به خط مشی‌های کلی اسلام، در زمینه سیاست خارجی و همچنین پاسداری از حقوق و منافع دولت اسلامی، در میان قبایل و گروه‌های دینی و دولت‌های غیر مسلمان در خارج از قلمرو حکومت اسلامی انجام می‌دادند. اهداف عالی و خطوط کلی سیاست، اسلام و منافع امت اسلامی بود. دیپلماسی پیامبر اکرم ﷺ، طبق ضوابط اسلامی و متناسب با شرایط زمانی و خصوصیات طرف مقابل و مقتضیات خاص و عامی بود که معمولاً بر آن روابط حاکم بود، انجام می‌شد.

بدون تردید، اقوام و قبایل ساکن جزیره العرب در دوران جاهلیت و قبل از اسلام، خواسته یا ناخواسته درگیر جنگ‌های خونینی می‌شدند، که گاهی این جنگ سال‌ها طول می‌کشید. در مقابل از فرصت‌های چون ماه‌های حرام و قداست زمین مکه برای توقف جنگ و خونریزی استفاده می‌کردند و بعضی از جنگ‌ها نیز ختم به صلح و مصالحه می‌انجام می‌شد. در اسلام -همان طوری که در بحث اصل همزیستی مسالمت‌آمیز اشاره شد- اصل در روابط خارجی بر صلح استوار است و جنگ حالت استثنایی دارد و بنا به ضرورت تجویز می‌شود. پس با فرض بر این که اسلام در روابط خارجی خود صلح محور است، صلح خواهی را به عنوان یک استراتژی مهم در روابط خارجی و بین‌المللی پیامبر اکرم ﷺ پی می‌گیریم که آن حضرت به طور ویژه از سال ششم هجرت استراتژی صلح را جایگزین استراتژی جنگ کردند.

صلح یکی از واژه‌های دلنشین برای جامعه بشری است. این واژه در اصل کلمه عربی است که در فارسی به معنای آشتی و سازش است. در فرهنگ اسلامی واژه «سِلْم» (بر وزن علم) مترادف با صلح و به معنی مسالمت‌آمیز است. سِلْم همچنین به معنای سازش عادلانه و همزیستی است و «اسلام» به معنی انقیاد و تسلیم به معنی سر فرود آوردن و این دین از آن جهت اسلام نامیده شده، چون دینی واقعی، انقیاد در برابر خداست. سلامت، مسالمت و صلح واقعی در نهاد و ضمیر آدمی هنگامی تحقق می‌یابد که انسان به انقیاد کامل از خدا رسیده باشد. واژه

«صلح» در لغت به معنی مسالمت، سازش و از بین بردن نفرت میان مردم است و «صالح» به معنی مطابق با عدل، انصاف، شایسته و به دور از هر نوع فساد آمده و «اصلاح» به معنی ایجاد صلح و الفت اطلاق شده است. «صلح و دوستی و قبول پیمان‌های صلح جویانه» ﴿وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا﴾ (انفال(۸): ۶۱)

رفتار سیاسی پیامبر اسلام ﷺ در حوزه سیاست خارجی مبتنی بر دعوت بود و آن حضرت در روابط خارجی خود در آغاز رسالت و پس از تشکیل دولت اسلامی مدینه به‌ویژه پس از سال ششم هجری، استراتژی صلح را دنبال کردند که بارزترین و ملموس‌ترین نمود عینی آن، صلح حدیبیه بود.

کاربرد استراتژی «صلح» پیش از صلح حدیبیه

صلح با یهودیان یثرب

یهودیان گرچه به ظاهر، تمایز دینی با مسلمانان داشتند، اما اگر یثرب مورد یورش قرار می‌گرفت، این احتمال وجود داشت که آن تمایز به شکل رقابت و عداوت با مسلمانان نمایان شود. بر این اساس معاهده پیامبر ﷺ با آنان احتمال دشمنی را از میان بر می‌داشت و مواعده (مصالحه) به شمار می‌آمد.

پیشنهاد صلح در غزوه خندق

در سال پنجم هجری در غزوه «خندق»، مسلمانان از سوی قبیله احزاب به گونه‌ای هراس‌انگیز محاصره شدند. از این رو، رسول خدا تلاش کرد تا از راه صلح با قبیله «غطفان» -یکی از قبیله‌های مهاجم- صفوف دشمن را متزلزل سازد. بر این اساس، آن حضرت به غطفانیان پیشنهاد کرد که در برابر دریافت یک‌سوم از خرماهای یثرب دست از محاصره بردارند، اما انصار با چنین صلحی مخالفت کردند. پیامبر نیز از پیشنهاد خود صرف‌نظر کرد. (نواختی مقدم، ۱۳۸۸، ص ۱۳۲).

صلح بر اساس جزیه

جزیه نوعی مالیات سالیانه است که از سوی حاکم اسلامی بر اهل کتاب؛ مسیحیان، یهودیان و زرتشتیان مقرر می‌شد و در قبال آن‌ها، اهل کتاب در پناه دولت اسلامی به زندگی خود توأم با

امنیت ادامه می‌دادند و دولت اسلامی تأمین امنیت آن‌ها را به عهده می‌گرفت.

مصالحه بر مبنای جزیه از سال نهم هجری آغاز شد و از آن تاریخ به بعد، پیامبر اسلام ﷺ در موارد زیر بر صلح بر اساس جزیه اقدام کردند؛ غزوه تبوک، صلح با مسیحیان نجران، صلح با زرتشتیان بحرین، هجر، عمان.

دعوت و مذاکره در روابط خارجی اسلام

پیامبر شیوه دعوت و مذاکره را برای تمام سفیران خود یک تکلیف دینی می‌دانست و آنان را موظف می‌کرد تا دیپلماسی را مقدم بر شیوه‌های خشونت‌آمیز بدانند، وظایف مهم سفیران و فرستادگان پیامبر عبارت بود از:

۱. دعوت به اسلام؛
۲. مذاکره صلح و ترک مخاصمه با دشمن؛
۳. مذاکره در باب مبادله اسیران جنگی پس از خاتمه جنگ؛
۴. مذاکره در مورد انعقاد قراردادهای مربوط به فدیة و غرامت و امضای آن‌ها؛
۵. مذاکره در جهت ایجاد حسن تفاهم و جلب دوستی و انعقاد پیمان همکاری در زمینه‌های مختلف با کشور محل مأموریت.

شیوه‌های سیاسی حل اختلاف در روابط خارجی اسلام

«مذاکره»: این روش حل اختلاف از دیدگاه حقوق اسلام بلامانع بوده و در عمل هم توسط پیامبر ﷺ در موارد متعددی اجرا شده است. مذاکره‌های پیامبر ﷺ با سهیل بن عمرو، فرستاده مخصوص قریش و انعقاد قرارداد از تاریخ صلح حدیبیه؛ مشکلات ناشی از صلح حدیبیه و راه‌های دیپلماتیک آن از این قبیل است.

«میانجی‌گری»: این روش ظاهراً در تاریخ زندگی پیامبر ﷺ و خلفا سابقه ندارد، ولی روش صحیحی است و از نظر حقوق اسلام منعی ندارد و در ضمن روایات بسیاری به آن تشویق شده است. نمونه‌ای از میانجی‌گری در اختلاف‌ها، نه در مقیاس سیاسی و بین‌المللی بلکه در مقیاس خانواده، در آیات قرآن منعکس است و می‌تواند الگویی برای مسئله باشد. «و اگر از جدایی و شکاف میان آن دو همسر بیم داشته باشید یک داور از خانواده شوهر و یک داور از

خانواده زن انتخاب کنید تا در میان آنان داوری کنند، اگر این دو تصمیم اصلاح داشته باشند خداوند به توافق آنان کمک می‌کند.» (نساء(۴): ۳۵)

«سازش»: روش حل اختلاف دیگر سازش است. قرآن نیز در این مورد نظر صریح دارد و می‌فرماید: «و خدا را آماج سوگندهای خویش قرار ندهید، نیکی و پارسایی کنید و میان مردم سازش کنید.» (بقره(۲): ۲۲۴).

مکانیزم‌های اجرایی دیپلماسی پیامبر اسلام ﷺ

همان‌گونه که گفته شد، دیپلماسی وسیله‌ای برای اجرای سیاست خارجی است و سیاست خارجی هر دولتی اهداف خاصی دارد. هدف عمده سیاست خارجی دولت اسلامی مدینه رسیدن به امت واحد و به وجود آمدن کشور واحد جهانی تحت حاکمیت قانون واحد الهی بود. پیامبر اکرم ﷺ با توجه به دو ویژگی مهم رسالت خویش (جهانی بودن و جاویدان ماندن) برای عملی شدن هدف اسلام از شیوه‌های متعددی بهره گرفت.

بعضی از مکانیزم‌های اجرایی آن حضرت در دیپلماسی:

۱. مذاکره با سفرا و نمایندگان؛
۲. اعزام مبلغان و ارسال پیام به سران دولت‌ها و قبایل؛
۳. کسب اطلاعات و مواجهه فعال با تحرکات دشمن؛
۴. انعقاد پیمان‌ها و قراردادهای سیاسی؛
۵. حکمیت؛
۶. تالیف قلوب (ابزار اقتصادی)؛
۷. ابزار بشر دوستانه.

در پایان باید گفت که مذاکره در روابط خارجی دولت اسلامی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. این اهمیت تا بدان حد است که هیچ جنگی از سوی رهبران دینی تجویز نشده مگر آن‌که قبل از مذاکره دنبال شده باشد. اصل جهاد، هیچ‌گاه به عنوان یک ابزار قبل از دعوت به مرحله اجرا گذاشته نشده است. این نکته در دعوت‌های پیامبر و ارسال نامه به سران ممالک غیر اسلامی مشاهده می‌شود. تمام این نامه‌ها و پیام‌ها با دعوت آغاز می‌شود و این مهم‌ترین دلیل بر اهمیت اصل مذاکره در اسلام است.

نقش ادیان، رهبران سیاسی و عرصه دیپلماتیک در حل بحران‌های جهانی

عدم تلاش کافی برای حل بحران‌های جهانی از سوی رهبران سیاسی و نقش رهبران دینی در کاهش اختلافات مذهبی دو مولفه مهم در اتفاقات امروز جهان است. عرصه دیپلماتیک، عرصه نبرد جنگ‌های نامتقارن است. میزان قربانیان عرصه دیپلماتیک (نقض حقوق بشر دوستانه) و قربانیان میدان جنگ (خشونت ناشی از جنگ) همه و همه در گرو نقش آفرینی غلط رهبران دینی و سیاسی می‌باشند. توافقنامه‌های دینی، مذهبی میان رهبران دینی و کمیته و ایجاد نقطه امن و سفید هر کشور حتی در زمان جنگ و مخاصمه و نظارت کمیته بر سفید بودن مناطق به حل بحران‌های جهانی کمک شایانی می‌نماید. نقش منشور راهبردی سازمان ملل و اسناد آموزشی و تربیتی آن و اجرای اسناد توسط دولت‌ها هم در صلح پایدار و لزوم توجه به آن در کشورهای جنگ‌زده و در حال تخاصم مورد تاکید است. (سید محمود کمال آرا، ۱۳۹۹).

یکی از آرزوهای بزرگی که پیامبران الهی و اصلاح طلبان و بشردوستان در سراسر تاریخ دنبال تحقق آن بودند کنار گذاشتن جنگ و کاهش خشونت و زندگی صلح‌آمیز جهانیان در کنار هم بود اما دولت‌های جهان از بدو تاریخ تا به امروز در ذهن خود به هدفی متفاوت از این افکار می‌اندیشیدند و به جان هم انداختن و قربانی کردن ملت‌ها حاصل این ذهنیت بود بقول منچینی حقوقدان ایتالیایی (۱۸۸۸-۱۸۱۷) و بنیان‌گذار مکتب جدید ایتالیایی ملت‌ها با هم جنگی ندارند اما در تنش‌ها به نوعی رفتار می‌شود که گویا کشتن، نابود کردن، سوزاندن و آزار رساندن نسبت به تمامی انسان‌ها (اعم از نظامی یا غیرنظامی) وظیفه هر جنگ‌جوئی است و حد و مرزی برای آن نمی‌توان قائل شد. علیرغم وجود سرچشمه‌های مذهبی سه دین بزرگ دنیا در آسیا، خاورمیانه و کشورهای اسلامی کمترین مشارکت را در ایجاد نهادهای بشردوستانه داشته‌اند. علی‌رغم وجود ۶۰ کشور اسلامی که تقریباً یک سوم کشورهای جهان را تشکیل می‌دهند. خلاء وجود کمیته‌ای که کمک‌های بشردوستانه را در اسرع وقت در این مناطق ارائه دهد احساس می‌شود. (حسن موثقی، ۱۳۸۶).

اما باید اذعان داشت که در اسلام، ایمان دینی و نظم حقوقی، کل تجزیه ناپذیری درست می‌کنند که در آن ایمان، منشاء و مصدر و نظم حقوقی، مکمل آن است. دوم این که نظام حقوقی

اسلامی^۱ برخلاف اغلب نظام‌های حقوقی معاصر که شامل حقوق خصوصی و عمومی می‌باشند، به شاخه‌های جداگانه تقسیم نمی‌گردد. قواعد آن از قرآن گرفته شده و کلیتی خطاب به هر شخصی در هر زمان و مکان می‌باشد: قواعدی است دارای منشاء الهی برای افراد از حیث فرد بودن و نیز برای اجتماعات و جوامع به هر شکل و نوع و دارای هر ساختاری که باشند. خداوند از طریق پیامبر خود، انسان را به طور کلی و بدون تمایز مخاطب قرار می‌دهد و قواعدی را جهت اداره و تنظیم رفتار وی در جامعه و هدایت او در زمینه اعتقادات و ایمان مقرر می‌دارد. (محقق داماد، ۱۳۷۲، ص ۲۱۹). حال به توصیه‌های اسلام، مسیحیت، یهودیت در رعایت حقوق بشردوستانه می‌پردازیم:

بر اساس آموزه‌های اسلامی و نص قرآن کریم سرنوشت بسیاری از امور وابسته به انسان و اعمال نیک و بد صادره از او دارد. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾؛ «خداوند سرنوشت و حال هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد تا این که آنان حال خود را تغییر دهند.» (رعد (۱۳): ۱۱) در تورات مملو از عباراتی است که از سویی به توصیف پدیده‌های طبیعت و ترغیب انسان به استفاده مناسب و بهینه از این امور خدادادی می‌کند و از سوی دیگر با وضع قوانین و حدود الهی به انسان هشدار می‌دهد که تداوم این نعمت‌های الهی با رعایت این مقررات و حریم‌های الهی ارتباط مستقیم دارد. (فقیه حبیبی، ۱۳۹۵، ص ۸۱-۱۰۳) در فرهنگ دینی مسیحیت به تأثیر نیات و اعمال انسان در محیط پرداخته شده و به این اصل عقلی که چون انسان یکی از حلقه‌های جهان هستی است و نباید همانند تافته‌ای جدا بافته در نظر گرفته شود و الا تصویر جامعی از ارتباط حوادث با هم‌دیگر بدست نمی‌آید اعتراف دارد. (فقیه حبیبی، ۱۳۹۵، ص ۸۱-۱۰۳)

در قرآن همیشه تأکید شده است که مردم از آن چه در گذشته اتفاق افتاده عبرت بیاورند و

۱. در اسلام حقوق، جزئی از پیکره دین است. پیوند آن دو بسیار عمیق است؛ دلیل این ارتباط تنگاتنگ آن است که زمینه‌های اجتماعی و عوامل گوناگونی که در جامعه بشری حاکمیت یک نظام حقوقی را اقتضا می‌کند، در قرآن کریم به عنوان فلسفه بعثت انبیاء و فرستادن دین و کتاب‌های آسمانی از سوی خداوند تلقی شده است. گویا رسالت اصلی دین تحقق بخشیدن حاکمیت (حاکمیت نظام حقوقی خود مقدمه‌ای برای تعالی بشر و سعادت اخروی و اهداف نهایی اخلاق می‌باشد). نظام حقوقی آن در جامعه می‌باشد. هر چند حاکمیت نظام حقوقی نیز مقدمه‌ای برای تعالی بشر و سعادت او است. وجود نظام حقوقی در شریعت اسلام آنچنان بدیهی است که طرفداران اندیشه سکولار نیز نمی‌توانند آن را انکار کنند.

نقاط روشن و تاریک یا محورهای کامیابی و شکست را همیشه در نظر داشته و عمل نمایند. در صحنه مبارزات مسلحانه علیه کفر تجاوزگر و سیتزه جوی، رویدادهای جالب و نکته آموزی در صدر اسلام رخ داده که بخشی از آیات قرآن به بیان آن پرداخته است. (خلیلیان، ۱۳۸۲).

سفیران صلیب سرخ

سفیران صلح حامل پیام وحدت و یکدستگی می باشند. نقش زنان در صلح، به عنوان یکی از ارکان اجتماع که توأم با محبت، آرامش و تربیت است لایق دریافت نشان ویژه صلیب سرخ می باشند. توجه به زن و تاثیرگذاری آن بر محیط پیرامون و اجتماع های فعال زمینه دستیابی به صلح پایدار را پررنگ تر می نماید. (سید محمود کمال آرا، ۱۳۹۹)

در پایان ذکر این نکته الزامی است که امروزه در برخی نقاط جهان جنگ، نزاع و یا حمله های تروریستی انجام می پذیرد و اکثر جوامع به دنبال دستیابی به راه کارهای پیش گیری و یا مقابله با حوادث می باشند. تقویت بنیه امنیتی، اطلاعاتی، نظامی و امدادی مورد توجه دولت ها برای آمادگی لازم در برابر حوادث احتمالی است. مطالعه در خصوص صلح و ارائه اندیشه های نو درباره صلح شاید ظرفیت جلوگیری تمام قدر را در برابر اقدامات جنگ طلبانه و تروریستی نداشته باشد، اما ممکن است تشکیل اتاق فکر صلح جهانی، مقدمه ای برای اندیشیدن حول محور انقلاب صلح آمیز جهانی باشد. در همین منظور تیم تحقیقاتی و مطالعاتی متشکل از اندیشه ورزان جوان و اساتید و صاحب نظران دانشگاهی طرحی با عنوان «اتاق فکر صلح جهانی»^۱ تنظیم و جهت بررسی به دفتر نمایندگی کمیته صلیب سرخ در ایران

۱. اتاق فکر صلح جهانی با اعطای کرسی اندیشه ورزشی به آحاد مردم به ویژه جنگ زدگان، مهاجران، پناهجویان جنگی، نظامیان، داوطلبان امدادی، خبرنگاران و نمایندگان صلیب سرخ در سراسر جهان، صاحب نظران و دانش آموختگان در صدد است تا اقدام جدیدی برای ایده پردازی و جمع آوری ایده در سطح دنیا بنماید. اتاق فکر صلح جهانی دارای مکانیزمی برای ساختار آفرینی و سازماندهی اندیشه ورزان خواهد داشت. جمع آوری و ثبت ایده های صلح طلب و به تبع آن بررسی ایده ها و در نهایت به کارگیری اندیشه های قابل اجرا از دیگر محورهای فعالیت است.

اتاق فکر صلح جهانی چشم اندازی نظیر تشکیل شبکه ی جهانی و اتحاد همگانی مردمان سراسر جهان و جمع آوری میلیون ها اندیشه صلح محور به منظور برقراری صلح جهانی، کاهش نزاع و اقدامات متخاصمانه را برای خود متصور است. ایجاد

ارسال کرده‌اند. امید است با راه‌اندازی اتاق‌های فکر صلح جهانی در نقاط مختلف دنیا بتوانیم شاهد اندیشیدن برای دستیابی به صلح پایدار باشیم. (کمال آرا، ۱۳۹۹).

نتیجه

حقوق بشر دوستانه ریشه در تاریخ جوامع بشری دارد و برگرفته از پدیده‌ای تلخ و شوم، به نام مخاصمات مسلحانه و منازعات سیاسی، قومی، مذهبی و... است (طبق بیان یکی از پژوهشگران این عرصه) اصول انسانی حاکم بر جنگ، آن است که بین نظامیان و غیر نظامیان تفکیک به عمل آمده و افراد و جمعیت غیر نظامی مورد تهاجم قرار نگیرند. به دلیل این‌که، وقوع چنین مخاصماتی اجتناب‌ناپذیر بوده و حیات بشری و کرامت انسانی را به شدت تهدید می‌کند. لذا در این راستا توجه بیشتر به تاکتیک‌های عملیاتی و فراگیر بشردوستانه و رعایت دقیق آن‌ها در مخاصمه‌ها و منازعه‌ها امری ضروری و حیاتی است. جوامع مدنی در سراسر دول باید تلاش کنند تا به مقامات داخلی و بین‌المللی بگویند که نباید تنش‌ها، درگیری‌ها و تحریم‌ها به فعالیت‌های بشردوستانه خدشه وارد کند. از این رو باید پذیرفت که حقوق بشردوستانه در هنگام مخاصمات و تنش‌ها در بیشتر مواقع بر روابط بین‌المللی دولت‌ها و عملکرد نیروهای نظامی حاکم خواهد شد و هدف

پروژه‌ای صلح محور با بهره‌گیری از حداکثر ظرفیت مخاطبین صلح و بررسی و ارائه راه‌کار به‌منظور تقریب مذاهب اسلامی و کاهش نزاع و درگیری در این خصوص و نیز سازماندهی هدفمند جنبش‌ها و پویش‌های مردمی که در جهت دستیابی به صلح مشتاق هستند، از دیگر اهداف مهم این اتاق فکر است.

باید توجه داشت بررسی و ارائه راه‌کار جهت مبارزه با تروریسم و خشونت، آینده پژوهی و بررسی تهدیدات و فرصت‌های بین‌المللی و ارائه راه‌کارهای مطالعاتی و سیاست‌سازی‌های عملیاتی، بررسی نقاط ضعف و معضلات جوامع جنگ زده و در خطر جنگ و ارائه راه‌کارهای هدفمند، از ماموریت‌های هر کرسی اندیشه ورزی در مرکزیت هر کشور برای ارائه به اتاق فکر صلح جهانی می‌باشد. اتاق فکر صلح جهانی با ارائه خط فکری و تولید پایگاه‌های اطلاعاتی برای اقشار جامعه به‌منظور حضور هدفمند در عرصه تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی صلح جهانی و کوتاه نمودن حد فاصل اندیشه‌های صلح‌آمیز مردم دنیا تا نهادهای تصمیم‌گیر و تاثیرگذار، پژوهش درباره علل وقوع جنگ و خشونت طلبی در نقاط شناسایی شده، پیش‌بینی، تحلیل و پیش‌دستی در ارائه ی گمانه‌زنی‌ها به‌سیاسیون و نشان و عضوایی مشاهیر و صاحب نظران سایر کشورها جهت تشکیل و ساماندهی مرکز اتاق فکر کشور خود در ذیل ساختار اتاق فکر صلح جهانی، بیش از پیش از صاحب‌نظران سایر ملل بصورت نظام مند بهره خواهد برد. (کمال آرا، ۱۳۹۹، اندیشکده روابط بین‌الملل) اتاق فکر صلح جهانی مجموعه ای نظام مند و اندیشه محور است که در نقاط مختلف جهان دارای نمایندگی بوده و با پیش‌دستی جمهوری اسلامی ایران تاسیس می‌گردد تا هر شخصی در هر لحظه‌ای بتواند ایده و اندیشه ی خود را در خصوص صلح به مرکزیت مجموعه ارائه نماید، مورد توجه این پیشنهاد می‌باشد. (کمال آرا، ۱۳۹۹، اندیشکده روابط بین‌الملل)

اصولی آن که در غالب معاهدات و اسناد بین‌المللی آمده است، حمایت از حیات، سلامت و کرامت غیرنظامیان و رزمندگانی که صحنه درگیری را ترک کرده‌اند، می‌باشد. و همچنین حق طرف‌های درگیری را در انتخاب روش‌ها و مناطق جنگی محدود می‌کند. از آن‌جا که هر کشوری ممکن است روزی گرفتار کشتار کودکان، زنان و سالخورده‌گان، تجاوز به عنف و درگیری‌های مسلحانه گردد و مردم آن نیازمند برخورداری از حداقل حقوق انسانی و قواعد محدودکننده رفتار قوای درگیر جنگ باشند، وقوع جنگ‌های جهانی و منطقه‌ای عبرتی شد تا تمامی دولت‌ها و ملت‌ها پذیرفته باشند که رعایت حقوق بشردوستانه تأمین‌کننده منافع تمامی آنان خواهد بود.

بشردوستی یک موضوع تام و عمومی است که بر تمامی امور بین‌الملل سایه انداخته است. در عرصه بین‌الملل، در سال‌های متمادی، پیشنهادهای و در نتیجه، معاهده‌ها و اسناد بسیاری برای افراد درگیر جنگ و غیرنظامیان و سایر افرادی که به نوعی با تنش‌ها و مخاصمات مسلحانه در ارتباط هستند در نظر گرفته شده است. به این ترتیب اگر بپذیریم که حقوق بشر دوستانه از حقوق اساسی بشر و از حقوق قربانیان در شرایط جنگ دفاع کرده و باعث کاهش آلام آسیب‌های ناشی از مخاصمات مسلحانه می‌گردد، بنابراین از یک سو هم ماهیت حقوق بشری خواهد داشت چراکه رعایت آن درباره هر انسانی بدون توجه به رنگ، نژاد، زبان، مذهب و ملیت الزام بوده و از سوی دیگر با انعقاد کنوانسیون‌های بین‌المللی لازم الاجرا می‌گردد. لذا جامعه جهانی با پیشنهاد کمیته بین‌المللی صلیب سرخ جهانی می‌تواند با در یک اندیشه حقوقی، صلح مدار و بشردوستانه با تصویب یک کنوانسیون بین‌المللی تحت عنوان «جنبش منطقه سفید» سعی در ایجاد اصول اساسی بشر دوستانه در زمان رخدادهای جنگی در برخی مناطق حساس در اقصی نقاط جهان کند. این کنوانسیون، بیانگر قوانینی خواهد بود که رعایت آن‌ها شاید از وقوع جنگ جلوگیری نکند، اما پیش‌بینی برای مددجویان طرف‌های درگیر خواهد بود.

منابع

۱. ابوالحسن شیرازی، حبیب اله، (۱۳۹۴ هـ ش)، «رویکرد شورای امنیت در مواجهه با بحران کشور اسلامی سوریه ۲۰۱۱-۲۰۱۶»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال ۵، شماره ۴.
۲. بی‌نام، (۱۳۸۳ هـ ش)، رعایت حقوق بشر دوستانه بین‌المللی، ترجمه دبیرخانه کمیته ملی حقوق بشر دوستانه، تهران، نشر سرسم.
۳. خضری، رویا، (۱۳۸۶ هـ ش)، «تأثیر متقابل حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه در حمایت از پناهندگان»، مجله علمی-ترویجی سیاست خارجی، سال ۲۱، شماره ۱، بهار.
۴. خلیلیان، سید خلیل، (۱۳۸۲ هـ ش)، «تحلیل ساختار فکری و متن‌کاوی بروندهای علمی حوزه علوم سیاسی، با موضوع اسلام»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال ۴، شماره ۱، بهار.
۵. د. رور، (۱۳۸۳ هـ ش)، خدمت و حمایت؛ حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در عملکرد حرف‌های پلیس، ترجمه کتابیون حسینی‌نژاد، چاپ ۱، تهران، سرسم.
۶. حاجی یوسفی، امیرمحمد، (۱۴۰۱ هـ ش)، راهنمایی پژوهشی، دانشیار علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی.
۷. شیراوند، محسن، (۱۳۸۹ هـ ش)، «نقش آموزه‌های دینی در حل بحران‌های زیست محیطی»، پژوهش‌های علم و دین، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال اول، شماره ۲، پاییز و زمستان.
۸. فقیه حبیبی، علی، (۱۳۹۵ هـ ش)، «جایگاه حقوق بشر دوستانه در اسلام و اسناد بین‌المللی ۱»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال ۶، شماره ۲، تابستان.
۹. کمال آرا، سید محمود، (۱۳۹۹ هـ ش)، «اندیشه در صلیب سرخ برای دست‌یابی به منطقه سفید»، تهران، اندیشکده روابط بین‌الملل.
۱۰. کمیته ملی حقوق بشردوستانه، (۱۳۸۱ هـ ش)، آشنایی با حقوق بشر دوستانه بین‌المللی به انضمام قراردادهای چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی، چاپ ۱، تهران، جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران.
۱۱. لونس دوسوالد-بک، (۱۳۷۹ هـ ش)، «اجرای حقوق بشر دوستانه بین‌المللی در جنگ‌های آینده ۱»، ترجمه حسین شریفی طرازکوهی، مجله سیاست دفاعی، شماره ۳۲ و ۳۳، پاییز و زمستان.

۱۲. لوئیس دوسوالد - بک، (۱۳۸۰ هـ ش)، «اجرای حقوق بشردوستانه بین‌المللی در جنگ‌های آینده»، ترجمه حسین شریفی طرازکوهی، سیاست دفاعی، شماره ۳۴، بهار.
۱۳. محقق، سمیه، (۱۳۹۹ هـ ش)، «رهیافتی در مدیریت بازرگانی»، شماره ۱، بهار.
۱۴. مروت، مجتبی، (۱۳۸۵ هـ ش)، نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در حمایت از قربانیان جنگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بشر، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۵. مروت، مجتبی، (۱۳۹۰ هـ ش)، «نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در حمایت از قربانیان جنگی»، فصلنامه پژوهش حقوق، سال ۱۳، شماره ۳۲، بهار.
۱۶. موثقی، حسن، (۱۳۸۶ هـ ش)، «کمیته حقوق بشردوستانه اسلامی»، مجله کانون وکلای دادگستری، دوره جدید، شماره ۵ و ۶، بهار و تابستان.
۱۷. نواختی مقدم، امین، (۱۳۸۸ هـ ش)، «نقش کارکردی رسانه‌های گروهی در گسترش حقوق بشر و برقراری صلح پایدار»، مجله حقوق بشر، سال ۴، شماره ۱، پیاپی ۷، بهار و تابستان.
۱۸. هنکر، تس، (۱۳۸۵ هـ ش)، «اهمیت کنونی حقوق عرفی در حقوق بین‌المللی بشردوستانه»، ترجمه محمد حسین رضوانی قوام آبادی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۵۴، بهار.
۱۹. الیاس کلکلی و احمد رئیس شعار، (۱۳۹۸ هـ ش)، «نقش رسانه‌های جمعی در توسعه حقوق بشر»، دومین کنفرانس ملی و اولین کنفرانس بین‌المللی حقوق و علوم سیاسی.